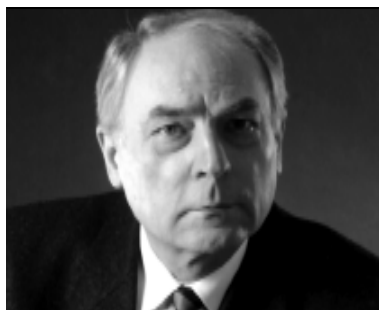

Франц Салес Грыль

...геній праяўляецца там,
дзе ўзьнікае штосьці нечаканае...

«Коткі» і «жрыцы каханьня»

*Руслан Вашкевіч – мастак новага авангарду
з інтэлектуальна-іранічнай інтуіцыяй*

*Пераклад
з нямецкай –
Галіны СКА-
КУН.*

*Публікацыя
падрыхтаваная
адмыслова
для «Дзеясло-
ва».*

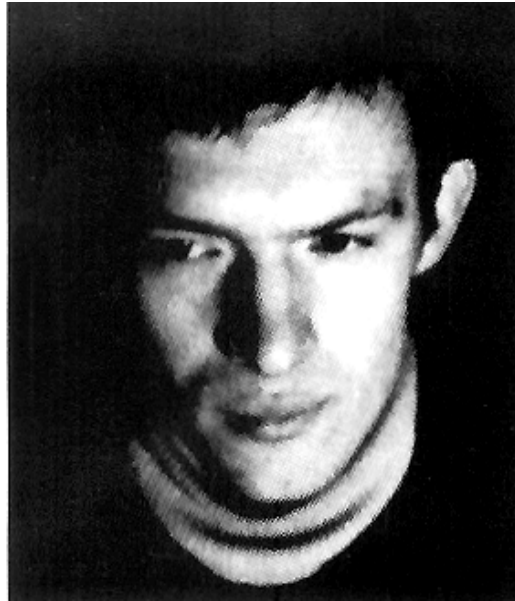
Так званае наватарства – новае ў мастацтве, здольнае вызначыць накірунак яго далейшага разьвіцця, – не абавязкова зьяўляецца прыкметаю геніяльнага, але можа быць ёю. На думку Томаса Мана геній праяўляецца там, дзе ўзьнікае штосьці нечаканае, дзе сапраўды ствараецца нешта такое, што раней і не ўяўлялася, яно выказвае сябе ў ажыццяўленьні магчымасьці нечага ў сваім гатунку новага, таго, што толькі дзякуючы сіле і прывабнасьці асобы можна зрабіць устойлівым і дзівосным, нават пераможным; геніяльнае ў мастацтве і ёсьць тое неспадзяванае і чароўна прывабнае, рызыкаўнае, магчымасьць чаго становіцца бачнай толькі праз ажыццяўленьне. У гэтым сэнсье карціны Руслана Вашкевіча безумоўна належаць да тых твораў, што ўсталёўваюць новыя маштабы як у беларускім, так і ў замежным мастацтве. Яны вызначаюцца такой сьмеласьцю ідэі, такім высокім узроўнем выкананьня, што вымагаюць няспешнага знаёмства з імі. Для таго, каб стварыць з дапамогай карцінаў уласны космас, Вашкевіч

выпрацоўвае сваю, асаблівую мастацкую мову. Яго творы грунтуюцца на інтэлекце, яны шматпланавыя, і ў аснове кожнай – тонка прадуманы план. Яны жывяцца ідэямі надпачуццёвага характару, у іх яскрава праяўляецца інтэлектуальнае пачуццё гумару і глыбінная іронія, яны паказваюць Руслана Вашкевіча як майстра інтуітыўнага.

Руслан Вашкевіч – адзін з самых вядомых беларускіх мастакоў сучаснасці. Яго творы завалодваюць увагай глядача дзякуючы сваёй манументальнасці. Мастака зачароўваюць найперш жанчыны, ім належыць цэнтральнае месца ў ягонай творчасці. У шэрагу працаў, прысьвечаных аналізу творчасці Вашкевіча (а ён паспеў ужо зрабіць вельмі многа), гэтае эсэ зьяўляецца першым аналітычным артыкулам, які абмяжоўваецца выключна пазначанай вышэй тэматыкай. Праўда, у ім будуць разглядацца толькі творы, выкананыя на паперы, г.зн. малюнкi або эскізы да карцінаў, і таму эсэ не прэтэндуе на сістэмнасць і паўнату апісання жаночых партрэтаў Вашкевіча.

Каб забяспечыць сістэмны падыход і даць вычарпальнае апісаньне, неабходна было б зьявіцца і да іншых ключавых твораў мастака, тых, што знаходзяцца ў калекцыях іншых уладальнікаў. Але аўтар эсэ вырашыў зрабіць невялікую выбарку найбольш цікавых і прыцягальных сюжэтаў з ліку тых твораў, якія ёсць у яго асабістым распараджэньні, і паспрабаваць знайсці для іх сваю інтэрпрэтацыю, знайсці ўзаемасувязі паміж імі.

У Платонавым “Піры” Арыстафан распавядае міф аб пра-родзе чалавечым. У даўнія часы, гаворыць міф, мужчына і жанчына былі аб’яднаныя ў адным целе. Гэта былі людзі “неверагоднай сілы і моцы, да таго ж надзвычай разумныя”, таму нават богі баяліся іх. Тады Зеўс падзяліў іх на палавінкі, і з таго часу “кожны з нас – толькі палавінка чалавека”, якая ўвесь час знаходзіцца ў пошуку, спадзеючыся знайсці сваю другую палавінку. Міф мае глыбокі сэнс і, нібы прытча, адлюстроўвае тугу чалавека па сваёй “толькі яму адпаведнай палавінцы”. Гэтая патрэба вымушала, напрыклад, Дон Жуана, спакушальніка жанчын, безупынна кідацца ад адной

Руслан ВАШКЕВИЧ.

каханай да другой. А хіба ж ня тое самае жаданьне зьяўляецца вытокаам памкненняў Руслана Вашкевіча, калі ён з нястомнай руплівасьцю стварае вобразы жаночай прыгажосці і непаўторнасці, што вызначаюць сутнасць жанчыны?

У карцінах, якія Вашкевіч прысьвечвае вобразу жанчыны, адлюстроўваецца, як правіла, мужчынскае бачаньне жаночкасці. Ён, падобна Паблу Пікаса, выкарыстоўвае зроблены ў сьценах майстэрні партрэт як падставу дзеля мноства надзвычай змястоўных канстатацыяў, у якіх адлюстроўваецца ягонае стаўленьне да жанчыны і да мастацтва. Сімвалічныя жаночыя постаці на карцінах Вашкевіча часта вызначаюцца падвойнай вартасьцю. У вобразе жанчыны для яго найбольш прыцягальнымі зьяўляюцца ўзаемаадносіны паміж яго знешнім праяўленьнем і ўнутранай сутнасцю, паміж абалонкай-целам і характарам, што ўрэшце рэшт абумоўлівае перанос суб’ектыўнага фізіягнамічнага досьведу ў мастацтва. Адыход Вашкевіча ад традыцыйных жаночых партрэтаў “рэалістычнага” мастацтва непазьбежны. Адчуваньні і пачуцці, страхі і ўяўленьні, грамадска-палітычныя зьявы і перамены ў грамадскім становішчы жанчыны, атрыманыя ёю незалежнасці ад прымусу ці апекі, – усё гэта патрабуе новай публічнасці. З дапамогай інтэлекту і іроніі

Спрактыкаванія прафесіяналкі з захапленнем дэманструюць, як трэба заваёўваць паклоннікаў. Шырокі па задуме твор “*Something More*” наскрозь прасякнуты іроніяй. Тым не менш экзальтаваныя жэсты і словы дам падпарадкоўваюцца пазнавальнаму прынцыпу кампазіцыі. Арнаментальная структура чорнага крыжа і голае жаночае цела зьмякчаюць строгасць. Мімалётна згадваюцца Малевіч і гетэры старажытнай Грэцыі, але адразу заўважаеш мэтаўстаноўкі Вашкевіча – дасьціпныя, вытанчана-насьмешлівыя. Ён стварыў карціну на сваёй уласна выяўленчай мове. Дзякуючы прыёмам стылізацыі твор набывае асаблівую ментальную сьвежасць і выразную ажыўленасць, што дакладна адпавядае тэме.

“Маладая жанчына на подыуме”

На карціне “Маладая жанчына на подыуме” (2003 г.) мы бачым не дэбютантку, а дасьведчаную ў пытаньнях каханьня, упэўненую ў сабе „даму“, здольную коштам сваёй прывабнасьці забясьпечыць сабе вельмі нават прыемнае

жыцьцё. Хваляй разьлятаюцца яе валасы, што адлюстроўвае зьменлівасьць характару і выяўляе ілжывасьць яе нібыта сьвецкага і да грэблівасьці ганарыстага выразу твару. Адначасова мастак з уласьцівым яму інтэлектуальна-іранічным дарам назіральніка спрабуе зразумець разнастайныя індывідуальныя іпастасі жанчыны ва ўсіх праявах яе жыцьця. Таму жанчына на подыуме, упрыгожаным пушыстымі ручнічкімі і іншымі сімваламі летняга адпачынку, асабліва жаданая яму ў якасьці мадэлі. Стройнае пастава фанабэрыста аголенага цела, прычоска і грудзі гэтай маладой жанчыны з народу даюць падставу дзеля меркаваньня, што перад намі, магчыма, асоба ня надта строгіх паводзінаў. Бачна, што гэтая весялуха пачувае сябе ў прывычным асяроддзі вельмі ўтульна, што яна заўсёды знойдзе дасьціпны адказ на непрыстойны жарт. Ва ўсёй яе зьнешнасьці адлюстроўваецца нязмушанасць, з вынаходлівай непасрэднасьцю яна здэкеуецца з народнай маралі і добрапрыстойнасьці. Круглявы твар з кірпатым носам і дурасьлівым позіркам сьведчыць пра неўтаймаваны тэмперамент і жыцьцёвую сілу кабеты, не абцяжаранай будзённымі клопатамі. Надзвычайная рэалістычнасьць – Вашкевіч дасягае яе з дапамогай смелых сродкаў, часта абыходзячыся эскізнай замалёўкай, – праяўляецца з асаблівай відавочнасьцю. Тут разумееш таксама, што мастак разглядае рэчаіснасьць як адзіна варты адлюстраваньня матыў, бачыць сваю задачу ня ў тым, каб паказаць ідэальны вобраз прыхарошанай жаночкасьці.

Паказаны Вашкевічам жаночы персанаж зусім ня мае намеру адмаўляцца ад свайго паходжаньня “з народу”, бо мастак, далёкі ад традыцыйных уяўленьняў аб прыгажосьці, імкнецца паказаць, што чароўнасьць маладой жанчыны – у яе натуральнай прывабнасьці і ў індывідуальных, падслуханых у самога жьцьця праявах яе быцьця. Такое напоўненае жыцьцёвай сілай адлюстраваньне рэчаіснасьці становіцца прыемнай забавай, усе матывы зьнешняга праяўленьня

мастак імк-нецца наглядна паказаць гэтыя фактары, выкарыстоўваючы ў якасці пераканаўчага выяўленчага сродку геаметрычныя формы – такія, як квадрат, куб, паверхня вады.

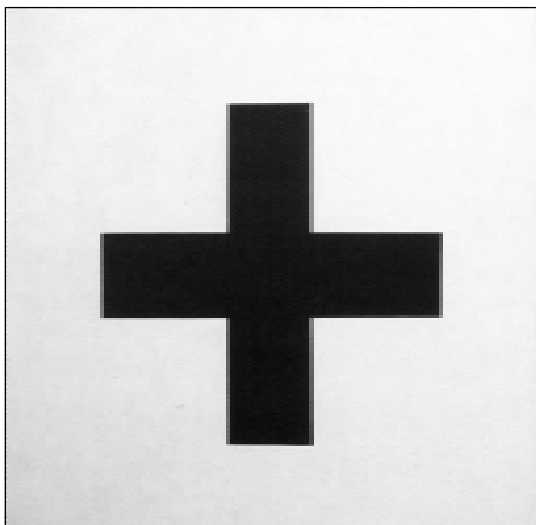
“Something More”

Асабліва займальнае ўражаньне пакідае іранічна-рэалістычная карціна Вашкевіча “*Something More*” (2001 г.), задуманая мастаком як даніна павагі да Казіміра Малевіча. У левай палове дыптыху, які ўтвараецца двума квадратамі, ён цытуе “Чорны крыж” супрэматыста, складзены з двух прастанутнікаў; але тут ён уяўляе сабою не суцэльную паверхню, а структуру з дзвюх частак. Чорны крыж вызначаны не ў паняццях хрысьціянства, па форме гэта хутчэй два роўных па паверхні брусы, пакладзеных на крыж. Чорны колер Малевіч і Вашкевіч успрымаюць як “адчуваньне рытму” – у адрозьненне ад хрысьціянскай традыцыі, дзе чорны колер сімвалізуе зло, цемру і д’ябальскія сілы. А белы колер у абодвух мастакоў – тон містычны, чыстае ўзбуджэньне, а таксама дадатак да непрадметных асноўных дэталей, якія бяз зьместу застаюцца ўсяго толькі мастацкімі формаэлементамі.

Новым у творы Вашкевіча зьяўляецца тое, што ў правай палавіне карціны паказаныя дзве жанчыны – неапанутыя, яны сядзяць, нагадваючы грэчаскіх

гетэр, на чырвонай канапе; мастак паказвае іх з усімі іх будзённымі радасьцямі і бедамі, дробязнымі драмамі і інтымнымі звычкамі. Адносна паняцця “гетэра” варта адзначыць наступнае: словам *heteros* старажытныя грэкі называлі тое, што мы называем *добры сябар, друг*; «гетэра» – жаночы эквівалент гэтага паняцця. Грэкі, гарэзьлівы народ, які для ўсяго любіў знаходзіць зьмякчальныя назвы, ня мог знайсці больш прыстойнага найменьня для дзяўчат, што жылі за кошт заробку ад сваіх жаночых чараў і па-майстэрску валодалі дарам падабацца і прыносіць уцеху – у звычайнай форме ці на ўзроўні сапраўдных “жрыц каханьня”.

У сваёй карціне Вашкевіч інтэрпрэтуе чорны крыж супрэматыста як матэматычны знак плюс, і па ягонай волі жанчыны нібыта патрабуюць ці, прапануючы, пытаюцца: “*Something more*”, што азначае “Яшчэ трохі!” або “Можа, яшчэ?” І выяўленчая манера, і багацьце думак – тыповыя для Вашкевіча, які шукае такія тэмы і любіць іх. У класічнай ураўнаважанасьці паўстае аптычная форма ўвасабленьня вобразу, дзякуючы якой становіцца зразумела, што хаця гэтыя цалкам “жывыя” і жыццярэдасныя дамы ў прысьвечаным Малевічу творы маюць цалкам “супрэматычны” выгляд, аднак глядач не павінен забываць і пра гістарычны фон.

нейтралізуюцца, ні адзін “рэзкі гук” не перашкаджае сустрэчы з мастацтвам, а ў маўчанні, прасякнутым павагай з боку мастака, здаецца, чуеш адно толькі біццё яе сэрца, яе пульсуючую радасць. Гэты твор Вашкевіча – звычайная прачулая выява, якая ўстрымліваецца ад непасрэднага выказвання пэўнай пазіцыі, аднак, тым ня менш, прызнае за жанчынай права і на ролю раскошнай “коткі”.

“Water Line”

На карціне “*Water Line*” (2003 г.) пяшчотная блакітнаватая вуаль мяккіх хваляў адкрывае больш, чым хавае, яна падкрэслівае галізну, акруглыя грудзі, тонкія кісьці і пальцы, якімі жанчына эратычна кранае чырвоныя смочкі, далікатнасьць белай скуры, – усе прыкметы жаночага полу. Гэта выклікае настолькі ж замілаваную, як і іранічна-абаяльную згадку пра эратычныя карціны сімвалістаў, пра “грэх” мадэрністаў. Супрацьпастаўленне адбываецца тут толькі ў межах карціны. І нават у гэтых межах раптам узнікае дыстанцыя. Здавалася б, адлегласць тут стварае шкляная сцяна, па якой жанчына, нібы гуляючы, перабірае пальцамі абедзвюх рук, але на

самай справе гэта дыстанцыя паміж узроўнем проста выявы і “выявы ў выяве”, якую Вашкевіч вызначае ватэрліній, размешчанай у прасторы гарызантальна. Акт – не рэчаіснасьць, а рэалізацыя фантазіі намаганьнямі разважлівай дакладнасьці мастака.

Задумлівы настрой, што перадаецца ўсяму целу, надае жанчыне пяшчотную тужлівую прыгажосць. Для Вашкевіча яна з яе выразным целаскладам і пазначаным задумнасьцю тварам дае магчымасьць адлюстраваць жаночыя пачуцьці. Хаця ў варыянтах агульная танальнасьць трохі слабее, аднак прыгнячальная манатоннасьць як вынік адсутнасьці раўнапраўя жанчыны знайшла тут ня менш кранальнае нагляднае выяўленьне. Аблічча маладой жанчыны сьведчыць пра амаль абсалютную адсутнасьць шанцу на станоўчыя перамены ў яе грамадскім становішчы, пра яе стомленую, маўклівую пакорлівасьць і нямы адчай, і тым ня менш гэтая бледнатварая істота асьветленая чарадзействам глыбіннай прыгажосці, якая ўзвышаецца над любым душэўным болем. Вашкевіч, нястомны шукальнік новых шляхоў у мастацтве, зноў і зноў зьвяртаецца да адлюстраваньня жаночых трывог. Пра геніяльную здольнасьць мастака спасьцігнуць феномен жанчыны праз нешматлікія сітуацыі настолькі ж дасьціпна, як і жыва, сьведчаць шматлікія малюнкi і эскізы, якія ён зноў і зноў прысьвячае гэтаму сюжэту.

“Партрэт маладой жанчыны”

“Партрэт маладой жанчыны” выходзіць за межы перадачы індывідуальнага. Строгай кампазіцыі адпавядаюць спакойныя лініі і надзвычай стрыманы позірк жанчыны. Твар яе павернуты да гледача, позірк самаўпэўнены, ён нібыта дае ацэнку бачанаму. Вашкевіч здолеў пераканаўчым чынам паказаць жаночую годнасьць, аднак узнікае ўражаньне, што партрэт жанчыны, у якой рот заклеены, а смочкі прыкрыты кірылічнымі літарамі Н і Ю (з іх складваецца французскае слова “ню”, што азначае “неапра-

нуты”, “голы”), у большай ступені аддае належнае дасягненням «слабога» полу ва ўсіх сферах быцця. Стрыманая галізна набывае ўражлівы эффект, аблічча і сутнасць жанчыны зачароўваюць. І хаця рот і грудзі жанчыны “закрытыя”, яна амаль адкрыта дэманструе перад глядачамі сваю прывабнасць. Партрэт выражае жаночую самасвядомасць, духоўную сілу асобы і мэтанакіравана падкрэслівае напоўненую жыццёвай сілай праяву быцця.

Выстаўленая на паказ элегантнасць падгледжаная, безумоўна, у вялікіх майстроў выяўленчага мастацтва, творы якіх Вашкевіч уважліва вывучае пад час сваіх замежных паездак. Скура твару і верхняй часткі цела халодная і гладкая, быццам мрамур. Высакародна ўсхваляваная галізна няздольная ўдыхнуць ў постаць жыццёвае цяпло, таму што дзеянне застывае, ператвараецца ў позу, а прыгажосць вынікае з ментальнага канструкту.

Лагоднасць і высокую маральнасць выпраменьвае гэты стрыманы жаночы партрэт. Маладую жанчыну, што маўкліва, сціпла раскрываецца ў

жаночкай рэчаіснасці, здаецца, не закранаюць надзённыя падзеі і буйныя сацыяльныя перавароты, якім наканавана змяніць твар пакуль яшчэ юнага стагоддзя. І ўсё ж гэтая духоўна ўзвышэная жанчына прымае зусім не малазначны ўдзел у распаўсюджанні перадавых ідэй, бо сваёй аголенай прысутнасцю яна патрабуе свабоды асобы і для жанчыны, дамагаецца раўнапраўя з мужчынам. Як дастаткова выразна сьведчыць партрэт маладой жанчыны, мастацтва Вашкевіча цесна спалучанае з рэчаіснасцю, яно пранікае ў сферы псіхікі глыбей, чым гэта звычайна бывае пры паказе вобразу жанчыны ў сучасным мастацтве. Незалежны ад павеваў часу, Вашкевіч робіць вобраз жанчыны адлюстраваннем індыўдуальных думак і адчуванняў.

“Дзяўчына з бантам”

Дзяўчына – дзівосна прывабная істота, у яе знешнасці – годнасць і чароўная прыгажосць, да якіх дадаецца ня проста сціпая самапавага, а нешта накішталт уважлівай стрыманасці. У яе тонкі целасклад, высокая шыя і правільныя рысы твару, прамяністыя карыя вочы з прыгожымі павекамі і адкінутая назад грыва медна-залацістых валос. Гэта тая непадробная пластычная прыгажосць і прывабнасць, тая чыстая непрытворнасць і натуральнасць, якая не пакідае Вашкевіча абьякавым. Ён малюе бант дзяўчыны-падлетка ў камедыйным ключы, у выглядзе вінеткі з тэатральнай праграмкі. Пачуцці, істоту і

характар дзяўчыны ён паказвае з дапамогай красамоўных сімвалаў – банцікаў, што ператвараюць вялікі бант у яе валасах у арнамент з розных твараў дзяўчыны. Вашкевіч паказвае яе чырвонашчокай ад эмацыянальнага здароўя, ён бачыць у ёй ня сьціплае і непатрабавальнае дзяўчо з народу, а жанчыну будучага пакаленьня, якая “ўрастае” ў сьвет, каб з новай этыкай і юнымі ідэямі прыйсьці на зьмену традыцыйнаму грамадству. Дзяўчына ўвасабляе таксама сілу сваіх равесніц, якая толькі-толькі пачынае раскрывацца і абуджае дзяўчат з іх непаўналеццы. І таму гэтую простую выяву дзяўчыны наўрад ці можна назваць партрэтама ва ўласным сэнсе слова, таму што дзявочая галава робіць уражаньне дакладнай фізіяганічнай і псіхалагічнай акрэсленасьці, а таксама арыентаванасьці ў будучае.

Жаночыя партрэты, прасякнутыя рэфлексіяй і іроніяй

Мы вядзем гаворку менавіта пра жаночыя партрэты Вашкевіча, таму што гэта вызначана тэмаю эсэ. Але ж як можна глядзець на жанчын і захапляцца імі, ня ведаючы, што за імі стаіць, што хаваецца за іх жаночкасьцю, за грамадскім кантэкстам – або, дакладней кажучы, ня ведаючы агульных перадумоваў? Кожнае эсэ пра мастацтва, прысьвечанае, як і гэтае, жанчынам, павінна займацца глыбінным пытаньнем становішча жанчыны ў грамадстве, якое вызначаецца мужчынскім бачаньнем сутнасьці жаночкасьці яшчэ з антычных часоў – тады адкрыта, а сёньня завулявана. Па-за сексуальнасьцю і задачай працягу роду Арыстоцель ставіцца да жанчыны адмоўна. Магчыма, за дасьведчанымі вобразамі Вашкевіча з іх шырокай натурай, якія ў духу заходніх канцэпцыяў жаночага пачатку пазначаныя падвойнай стыгмай годнасьці і заганнасьці, стаяць і біблейныя Адам і Ева. Магчыма, гэтыя стыгмы не адразу заўважыш, але яны ёсьць. Пазначаныя імі жанчыны зьяўляюцца ў творах Вашкевіча паасобку або ў суправаджэньні іншых жанчын, гэта можа быць мадэль або дзяўчынка-марыя-

нетка ў раннім падлеткавым узросьце з грыўкай ці доўгімі валасамі, якія хваляй спадаюць на плечы, жанчына празрыстая нібы шкло або закрытая для чужых позіркаў, – але ўсе яны ёсьць “жанчыны гэтага эсэ”. Але жаночыя вобразы Вашкевіча – гэта яшчэ і спроба пераадолець абумоўленьня гістарычным разьвіцьцём прымхі.

Розныя плоскасьці і асьпекты, якія Вашкевіч закранае ў сваіх карцінах з выявай жанчыны – гэта ўспаміны пра іранічныя рэфлексіі адносна традыцыяў, абставінаў часу і зьяваў у барацьбе за раўнапраўе і сацыяльную роўнасьць жанчыны і мужчыны, што вядзецца яшчэ з пазамінулага стагоддзя. Гэта дае мастаку мноства аптычных імпульсаў і ключавы дэвіз, які чырвонай ніткай праходзіць праз ягоныя творы і аб’ядноўвае ўсё ў іх. Вашкевіч рэалізуе свае ідэі з уражальнай лёгкасьцю. Яго мастацкія ідэі можна было б назваць графічнымі афарызмамі, унёскам мастака ва ўслаўленьне жанчыны і данінай пакланеньня прыгажуням, якіх ён абагаўляе. Не пераходзячы на інтэлектуалізацыю ці гістарызацыю, ён у сваіх прысьвечаных жанчыне карцінах улічвае правільнае бачаньне сучаснай жанчыны, якое існуе ў простым народзе. Прастата забаўнай мовы яго карцін і той факт, што ён канцэнтруе ўвагу на самым неабходным, каб у пытаньні раўнапраўя жанчыны ў грамадстве патлумачыць самыя разнастайныя сітуацыі і яе пазіцыю ў гэтых сітуацыях, магчыма, абумовілі пераканаўчае супадзеньне ідэі, інтэнцыі паведамленьня і вобраза. Немагчыма не заўважыць ненавязьлівую тонкую іронію адлюстраваньня працэсаў у жыцьці жанчыны і адначасова асьцярожнае набліжэньне да крытыкі.

У жаночых партрэтах Руслана Вашкевіча напачатку няма і намёку на нейкае бунтарства, таму што паказаныя ў іх вобразы належаць да сьвету вобразаў традыцыйных. У Вашкевіча і яго жанчын ня трэба шукаць абавязковай сувязі з традыцыяй. І ўсё ж у іх часта заўважэш традыцыйную рэакцыю на традыцыйныя паводзіны сёньняшняга грамадства. Сярод ягоных жаночых вобразаў раптам бачыш і служанку каханьня, і чыстую

юную дзяўчыну, прывабны вобраз спакушальніцы і маральны ідэал жаночасьці. Жанчыны на карцінах Вашкевіча голыя крочаць па подыуме, падцягваюць як мага вышэй спадніцу ці сукенку. Вашкевіч падміргае глядачу: яго жанчыны не адчуваюць сарамлівасьці, аднак рэпрэзентуюць чысьціню, сапраўднасьць – гэта значыць арыгінальнасьць, непаўторнасьць, якія для мастака цесна спалучаюцца з рэчаіснасьцю. Але ён лічыць, што традыцыю трэба шукаць у сучаснасьці. Гісторыя мінулага мае сэнс толькі тады, калі яна дапамагае асэнсаваць сучаснасьць. Вашкевіч не імкнецца закансерваваць ізаляваную недаўгавечную ідэнтычнасьць, ён хоча разарваць “сучасную ізаляцыю” грамадства. Сучаснасьць, кажа нам Вашкевіч сваімі жаночымі вобразамі, яшчэ трэба адкрыць, а зрабіць гэта можам толькі мы самі. Таму для яго ў жаночых партрэтах важна не агучыць крытыку. Магчыма, “чысьціня” ў карцінах Вашкевіча раўназначна цішыні. У іх адсутнічае крык, адсутнічае і рух. У гэтых карцінах ёсьць спакой. Ён абавязкова павінен прысутнічаць, каб глядач мог бяз сьпеху, сканцэнтравана ўспрымаць мастацкае пасланьне, да якога Вашкевіч імкнецца прыцягнуць увагу ў сваіх прысьвечаных жанчыне творах.

Яны вызначаюцца дасьціпнымі ідэямі, жартам, сур’ёзнасьцю, але найперш – прадуманай пачуцьцёвасьцю. Для глядача яны выяўляюць мноства акцэнтаў, здаюцца пацешнымі, ён не адчувае сябе непасрэдна закранутым. Іронія гэтых жаночых партрэтаў не пазбаўленая гумару. Вашкевіч – адзін з нешматлікіх мастакоў, хто умеє лікантна і разам з тым любоўна акцэнтаваць эратычны кампанент.

Разам з тым, карціны Вашкевіча вылучаюцца глыбокім суперажываньнем лёсу жанчыны. Ён настойліва паказвае яе сітуацыю. Яго персанажы змагаюцца за сваю сацыяльную роўнасьць, чалавечую годнасьць, яны спрачаюцца і ў імя ўласнага шчасьця адстойваюць свае інтарэсы. Але яны ўвасабляюць і радасную ўпэўненасьць у жыцьці, якая грунтуецца на веры ў перамогу прагрэсу. Яны прадстаўляюць сябе з пачуцьцём уласнай годнасьці. Жанчына на карцінах Вашкевіча – гэта і арганізатар грамадс-

кага жыцьця, будаўнік самога грамадства, а ня толькі лагодная каханка мужчыны, якой яе паказвалі на жаночых партрэтах еўрапейскія мастакі мінулых эпохаў. Гэты аптымістычны і жыцьцесьцьвярджальны вядучы акорд вызначае пераможнае гучаньне карцінаў Вашкевіча.

Сэнс і выразнасьць жаночых вобразаў

Працы Вашкевіча можна было б назваць “элітарна-дэмакратычным мастацтвам”. Яны зьяўляюцца вынікам меланхолічнага роздуму пра непазьбежна элітарнае ў сучасным мастацтве. Сфармуляваць гэта можна такім чынам: мова мастацтва трансфармуецца ў зразумелы толькі яму жаргон інсайдраў.

Як і Вітгенштэйн ў сваёй тэорыі моўных гульняў, дзе робіцца спроба апісаньня натуральных моваў, Вашкевіч разглядае ўзаемасувязі паміж сюжэтам і рэчаіснасьцю як моўны нексус або дасканалая “адлюстраваньне” сьвету з дапамогай медыума пад назвай мова. Праўда, часам адлюстраваньне нібыта затойваецца са зьдэклівым прысмакам, і тое, што бачыш, ператвараецца ў нешта супрацьлеглае. Для Вашкевіча імя, назва – галоўнае зьявляе гэтай узаемасувязі. Здаецца, што вобраз у ягоных творах замяняе імя як сродак выказваньня асэнсаванасьці досьведу – нібыта табе кажуць: “Ня думай, глядзі!” Сам Вашкевіч фармулюе сваю праграму так: “Мне няма чаго сказаць, я магу толькі паказаць.” Што азначае гэтая замена імені вобразам і гэтая адмова ад логасу – слова, маўленьня, мовы? Што можна паказаць, ня ўмеючы сказаць? Якая парадаксальная сувязь аб’ядноўвае філасофію – як сферу агульнага, істотнага, умовы – з вобразам? Аналіз жаночых партрэтаў Вашкевіча дазваляе ўбачыць магчымую ўзаемасувязь паміж паняцьцямі “бачная выява”, “бачнасьць” і “дыялектычны вобраз”.

Вашкевіч падзяляе мэты авангарду, ад пачатку скіраванья супраць традыцыі ў мастацтве. І самае важнае для яго – гэта прадстаўленьне абстрактных ідэяў, вытокі якіх ў візіянарнай карціне сьвету і ў спрэчцы з грамадствам пра сацыяльную

роўнасьць жанчыны з мужчынам і прыймальнасьці новых жыццёвых формаў, а таксама поглядаў, што адпавядаюць духу часу і дапасаюцца да рэчаіснасьці.

І вось так Вашкевіч пачынае карыстацца іншымі формамі выражэння і метадамі: тымі, што вызначаюць накірунак у мастацтве. У вытоку многіх яго твораў – зьдзіўленьне, выкліканае ўласным імкненьнем тварыць, зьдзіўленьне ад самой выявы, здольнасьці дапамагчы нечаму ўзьнікнуць на чыстым аркушы паперы, стварыць ілюзію. І тады разумеш, што ўсё можна адлюстраваць самымі разнастайнымі спосабамі. Адсюль і цікавасьць мастака да праблемаў прадстаўленьня, ілюзіі, фікцыі, да якіх потым дадаецца ўсьведамленьне таго, што любая выява зводзіцца да абсалютна канкрэтнай абмежаванай сістэмы ўмоўнасьцяў, да пагадненьня паміж мастаком і глядачом. Мастацтва Вашкевіча сваёй адмовай ад ілюзіянізму і рэпрэзэнтацыйнасьці як прадстаўленьня сьвету, у якім яно нараджаецца, імкнецца задавальняцца самім сабою. Цікавяць мастака канфлікты, сутыкненьні, абмен ролямі ва ўзаемаадносінах паміж фікцыяй і рэальнасьцю і паміж ілюзіямі, пад якімі ён разумее самыя розныя выяўленчыя сістэмы. Па сутнасьці, гэта – праблемы мовы, у дадзеным выпадку візуальнай. Сьвет існуе для глядача толькі ў мове. Калі зьмяніць мову, то зьменіцца і сьвет.

Магчыма, выяўленчае поле жаночых вобразаў Вашкевіча можна параўнаць з механізмам гадзінніка. Кожны вобраз паасобку адпавядае пэўнаму колцу, і толькі ўсе разам яны прыводзяць механізм мастацкага пасланьня творцы ў дзеянне. Так нараджаецца энергія, якая ўносіць у выявы жыццё, пранікае ў паперу, стварае магічнае актыўнае поле. Гэтыя жаночыя вобразы складаюць сістэму, якая дазваляе наглядна ўявіць сабе значэньне і сэнс вобразаў і ў роднаснай адпаведнасьці духу і ментальнасьці мастака надае ім новы выраз бескарысьлівай творчасьці пры адлюстраваньні істотных якасьцяў жанчыны. З другога боку, жаночыя вобразы Вашкевіча ствараюць метасістэму ідэальных сэнсаў са сваёй

логікай, сваімі законамі, характэрную для гэтай мастацкай сістэмы гульні, якая можа ажыццявіцца толькі ў зададзенай прасторы карціны.

Вашкевіч – майстар культурнай інтэрпрэтацыі пераменлівага часу

Добразыхлівым вокам Вашкевіч заўважае самыя ціхія нюансы ў барацьбе за сацыяльную роўнасьць жанчыны з мужчынам; ён улаўляе ў жанчыне найперш усемагутнасьць вечна юнага эрасу. Жанчын мастак паказвае і ў эратычных сітуацыях – як, напрыклад, у карцінах “Something More”, “Deep Forest Kiss”, – знаходзячы мастацкае ўвасабленьне рызыкаўных момантаў. У Вашкевіча занадта багатая эрудыцыя і занадта дасьціпны розум, каб быць наіўным, але ён захоўвае дастаткова мастацкай непасрэднасьці, каб стаць адным з вядучых майстроў культурных інтэрпрэтатараў «пераменлівага часу».

Наколькі яны шчырыя, гэтыя чароўныя істоты Вашкевіча, калі яны, кіруючыся сваім інстынктам і пажадлівасьцю, поўнай мерай цешацца чалавечай свабодой.

Жанчына з куранём. 2003 г.

дай – не здагадваючыся пра гэта, таму што ня маюць уяўленьня пра нейкае “парушэньне этычных нормаў паводзінаў”. І наколькі больш сапсаванымі выглядаюць жаночыя вобразы ў карцінах сучаснікаў. Жанчыны Вашкевіча – наіўныя і прастадушныя, яны запэўніваюць гледача ў сваёй нявіннасьці, эратычна адводзяць ўгору позірк. Але іх прыстойныя манеры ня могуць увесці ў зман нікога: ім знаёмы ўсе тыя патрэбы, якія маюць іх галантныя сёстры, іх пажадлівыя вусны гэтаксама чакаюць пацалункаў, яны ня з меншай ахвотай гатовы радасна скінуць сукенку з плеч ці высока падняць спаднічку, каб даць магчымасьць палюбавацца іх “некранутымі” прывабнасьцямі. Такая падрабная прыстойнасьць на справе паўстае як надзвычай пікантная форма фрывольнасьці, што імкнецца да новых і новых сенсацыяў. Нельга не заўважыць, што Вашкевіч, які набыў – найперш дзякуючы сваім збалансаваным жаночым сцэнам – славу мастака раўнавагі, прадстаўляе трансфармаваную праграму: пад узьдзеяннем новых духоўных плыняў за мастацтвам прызнаецца права на эффект ураўнаважваючага асьвятленьня. Крытэрыем вартасьці жанчыны павінна быць ня толькі фізічная прыгажосць, але і, у значна большай ступені, жаночкасьць у сэрцы і пачуццях – у самой асобе жанчыны.

Творы Вашкевіча ўяўляюць сабою глыбінную сумесь інтэлекту, ідыліі ды іроніі. Ці не займаецца ён крытыкай сучаснасьці? Ці ня здэкеуецца ён над жанчынамі? Такія назвы твораў, як “Партрэт маладой жанчыны”, “Something More” і нават “Маладая жанчына на подзьуме”, што адлюстроўваюць некаторыя з яго тэм, даюць падставу для станоўчага адказу на гэтыя пытаньні. І ўсё ж у ягоных творах усё настолькі шматпластавае, зашыфраванае – можа, гэта толькі іранічны жаночы вобраз беларускага кшталту? Падстаў дзеля такога меркаваньня шмат: Вашкевіча нельга аднесці да якой-небудзь адной плыні ці школы, яго абсалютна індывідуальныя, суб’ектыўныя творы супярэчлівыя, але яны – па-за палітыкай і

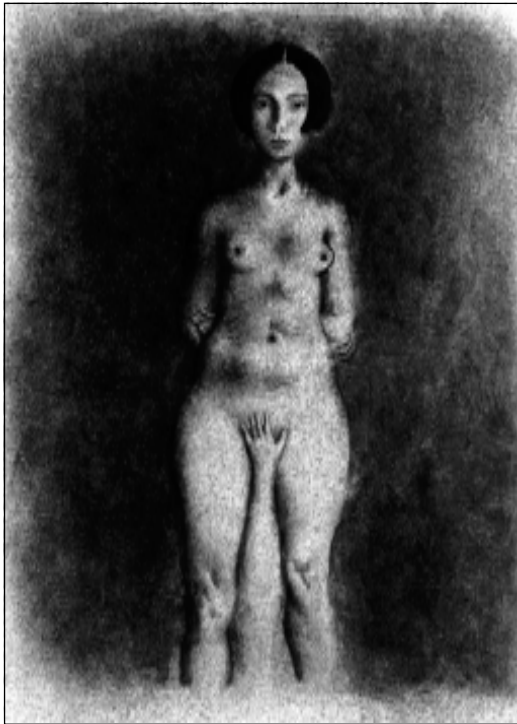
вылучаюцца інтэлектуальнасьцю, іранічнасьцю: яны адназначна шматзначныя.

Пэрсанажы Вашкевіча жывуць у сучасным беларускім грамадстве, яны горда і ганарліва крочаць па подзьуме, разважаюць пра сваё быцьцё – жывуць так, як і іншыя еўрапейскія жанчыны, пераязджаюць з правінцыі ў вялікія гарады, займаюцца тым, чым там займаліся заўсёды, кахаюць, чакаюць, нешта абдумваюць, радуюцца. Але ў адрозьненьне ад карцін поп-арту жаночыя вобразы Вашкевіча – па-за часам, нішто ў іх не нагадвае пра фрывольнасьць сьвету спажаўцоў, сьвету тавараў. Ніводная дзяўчына не насіла такой прычоскі, такой сукенкі ці капелюша, як гераіні Вашкевіча. Ягоныя жаночыя партрэты – гэта карціны, намалёваныя “па памяці”, гэта ў пэўным сэнсе выява дзяўчыны адпаведна ўяўленьню мастака. Гэта тычыцца большасьці яго жаночых партрэтаў. Сьвавольная нявіннасьць характэрная для яго твораў, фармальнае мова якіх нагадвае пра беларускасьць з яе ціхай паэтычнасьцю – у першую чаргу гэта можна сказаць пра “Жанчыну з куранём”.

Вытанчанае ўзьдзеянне жаночых партрэтаў

Пра істотнае, чароўнае ўзьдзеянне карціны можна гаварыць тады, калі нам пры сустрэчы з ёю пачынае здавацца, што бачым мы ўжо не чужое жыцьцё, а сваё ўласнае. Карціны могуць выклікаць знаёмьня пачуцьці і даваць пацьверджаньне нашаму ўласнаму жыцьцю: Вось такое яно. Але ёсьць і іншыя карціны, яны паказваюць адлегласьць паміж намі і чужым сьветам і даюць нам магчымасьць далучэньня да чужога жыцьця: Ага, і вось гэтак можа быць? Творы Вашкевіча заводзяць нас у чужыя сусьветы, чужыя жыцьці, у жыцьцё сучаснай жанчыны. Яны дэманструюць радасьць і шчасьце, цьвёрдую веру ў станоўчы будучы вынік разьвіцьця падзеяў, але і адлюстроўваюць нераўнапраўнае становішча жанчыны ў грамадстве, яе клопаты і прыгнячальныя трывогі.

Карціны Вашкевіча даюць дзівосную

Адам і Ева. 2003 г.

магчымасць прасачыць чужыя і знаёма-чужыя жыццёвыя шляхі жанчын. Найбольш лаканічна гэтыя жаночыя вобразы можна было б ахарактарызаваць супрацьлеглымі паняццямі – “па-за” і “ўнутры”. Такая пазіцыя ёсць пазіцыя дыстанцыі, але і здольнасці ўжыцца ў чужую сітуацыю. І яна вызначае спосаб выяўлення ў яго малюнках і эскізах. У іх можна вылучыць тры пласты: нашу сучаснасць; час, што стаў гісторыяй; час мэтай, арыентаваных на станоўчы вынік развіцця. Для Вашкевіча пры стварэнні карцінаў важнае значэнне мае інтэлектуальна-іранічная інтуіцыя, і хочацца думаць, што няхай сабе хоць праз выяву на паперы, праз карціны можна будзе адчуць тыя прынцыпы, якія без усялякіх агаворак дазваляюць мужчыне і жанчыне як раўнапраўным партнёрам далучыцца да радасцяў грамадскага жыцця, мець да іх дачыненне. Але на жаночыя вобразы павінны падаць промі сонца, каб святло жанчыны стаў ясьнейшым, прынамсі на карцінах.

Мастак новага авангарду

У Руслана Вашкевіча выразна адчуваецца, што яго акрыляюць думкі і ідэі новага авангарду. У яго творах заўсёды прысутнічаюць інтэлект і іронія. Ён заўсёды карыстаецца імі, разам ці паасобку, у асьпекце зместу. Тое, што глядзчу яго мастацтва можа здавацца недарэчным эксперыментам, на самай справе патрабуе цэлага шэрагу выяўленчых сродкаў, якія пашыраюць і ўзбагачаюць выяўленчы магчымасці. Вашкевіч рэагуе на спасцігнутую ім рэчаіснасць шматпланавы, але вельмі тонка і адухоўлена. Сваю задачу ён бачыць у тым, каб жаночымі вобразамі стварыць нешта такое, дзякуючы чаму мастацтва зможа свабодна разьвівацца ў наватарскіх, пазначаных фантазіяй вымярэннях. Для яго важна стварыць такі тып прыгажосці, якая б адпавядала класічнаму канону гісторыі айчыннага і сусветнага мастацтва. Мэта жаночых партрэтаў для Вашкевіча – дасягненне такога ўзроўню стадыі, які б даваў магчымасць здзіўляць і здзіўляцца. Ён імкнецца знайсці нешта такое, што пры ўсім мностве грамадскіх канфіктаў і недарэчнасцяў магло б забяспечыць мір і раўнавагу. І яшчэ адзін момант мае важнае значэнне ў асьпекце жаночых вобразаў Вашкевіча: праз мастацкае выяўленне сённяшніх зменаў у грамадскім жыцці творца робіць істотны ўнёсак у распрацоўку новай іканаграфіі сучаснай жанчыны.

Такім чынам, творы Руслана Вашкевіча – гэта ня толькі мастацкія выявы самі па сабе і ня толькі рэалізацыя пэўнай тэмы, але і тое нябачнае, што стаіць за кожным вобразам, кожнай тэмай. Гэта перш за ўсё тая пазітыўная сіла, якую мастак новага авангарду прыводзіць у дзеянне ў імя сацыяльнай роўнасці жанчыны, – тая жаночая свабода і прыгажосць, якую ён стварае ў сваіх карцінах і з якой прапануе пазнаёміцца ўсім бліжкім яму па духу людзям.